

7. מהרש"א [חדושי אגדות] מסכת ברכות דף ז עמוד א
צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור כו'. ועל כן רע לו על מיעוט עונותיו
כדי לזכותו בעה"ב ובהיפך ברשע שאינו גמור שטוב לו בעוה"ז
כדי שיקבל שכרו על מיעוט זכויותיו ולטרדו בעולם הבא כמו
שאמרנו ומשלם לשונאיו על פניו

8. פני שלמה הקדמה

והר"מ אלשי"ך ז"ל (בפ' אמור) כתב שיש על תשובה זו קושי
מן החוש כי כמה צדיקים בני צדיקים רע להם וכמה צדיקים בני
רשעים טוב להם, וכן הרשע בן צדיק יש רע לו ורשע בן רשע
טוב לו,

9. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף טא עמוד ב

אמר רבא: כגון אנו בינונים. אמר ליה אביי: לא שביק מר חיי
לכל בריה! (אין לך צדיק גמור בעולם). ואמר רבא: לא איברי עלמא
אלא לרשיעי גמורי (העולם הזה, שאין להם בעולם הבא כלום, וצריכין
ליטול שכרן כאן, כגון אחאב שהיה עשיר מאד) או לצדיקי גמורי. אמר
רבא: לידע אינש בנפשיה אם צדיק גמור הוא אם לאו (שאיין להם
בעולם הזה כלום, כגון רבי חנינא בן דוסא שדי לו בקב חרובין מערב שבת
לערב שבת). אמר רב: לא איברי עלמא אלא לאחאב בן עמרי
ולרבי חנינא בן דוסא. לאחאב בן עמרי - העולם הזה, ולרבי
חנינא בן דוסא העולם הבא.

כל מה שאנו רואים - הכל כפי הדין

10. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז עמוד א

ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: שלשה דברים בקש משה מלפני
הקדוש ברוך הוא ונתן לו; בקש שתשרה שכינה על ישראל ונתן
לו, שנאמר: הלא בלכתך עמנו, בקש שלא תשרה שכינה על
אומות העולם ונתן לו, שנאמר: ונפלינו אני ועמך, בקש להודיעו
דרכיו של הקדוש ברוך (מנהג מדת משפטיו, כגון: מפני מה צדיק וטוב
לו, רשע ורע לו, צדיק ורע לו, רשע וטוב לו) ופליגא דרבי מאיר,
דאמר רבי מאיר: שתיים נתנו לו ואחת לא נתנו לו, שנאמר:
וחנתי את אשר אחן - אף על פי שאינו הגון, - ורחמתי את אשר
ארחם - אף על פי שאינו הגון. ויאמר לא תוכל לראות את פני

11. רש"י דברים (פרשת האזינו) פרק לב פסוק מג

(מג) הרנינו גוים עמו - לאותו הזמן ישבחו האומות את ישראל
ראו מה שבחה של אומה זו שדבקו בהקב"ה בכל התלאות
שעברו עליהם ולא עזבוהו, יודעים היו בטובו ובשבחו:

12. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק יז

ואנחנו נאמין שכל אלו הענינים האנושים הם כפי הדין, והשם
חלילה לו מעול, לא יענוש אחד ממנו אלא המחוייב והראוי
לעונש, זהו הכתוב בתורת מרע"ה כי הכל נמשך אחר הדין,
ועל זה הדעת נמשכו דברי המון חכמינו ז"ל, שאתה תמצאם
אומרים בביאור אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון, ואמרו
במדה שאדם מודד בה מודדין לו, זה לשון המשנה. ובארו בכל
מקום שהמשפט מחוייב בהכרח בחקו יתעלה, והוא שיגמול
העובר על כל מה שיעשה ממעשה הכבוד והיושר

13. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק כד

ואמנם מה שהוא מפורסם לבני אדם מענין הנסיון והוא שיביא
השם מכות ומקרים באיש מבלתי שיקדם לו חטא כדי להרבות
שכרו, זאת פינה לא הזכרה בתורה בלשון מבואר כלל, ואין
בתורה מה שיראו פשוטו זה הענין אלא מקום אחד מן הששה
מקומות והנה אבאר אחר זה ענינו, אבל פינת התורה הפך זה
הדעת, הוא אמרו יתעלה אל אמונה ואין עול

פרשת בהר-בחוקותי - שכר ועונש

1. ויקרא (פרשת בחוקותי) פרק כו פסוק ג - ד

(ג) אם בַּחֲקוֹתַי תִּלְכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם: (ד)
וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַנָּה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעַץ הַשָּׁדֶה יִתֵּן פְּרִיֹ: חזקוני

(ג) אם בחקתי תלכו אם תעשו מה שהטלתי עליכם לעשות אף
העננים והארץ והאילנות שנבראו בשבילכם יעשו לכם מה
שעליהם מוטל לעשות.

2. רמב"ן ויקרא (פרשת בחוקותי) פרק כו פסוק ד

הקדים דבר הגשמים, כי בבואם בעתם כאשר יאות יהיה האויר
זך וטוב והמעיונות והנהרות טובים, ויהיה זה סיבת בריאות
לגופים, והפירות כולם ירבו ויתברכו בהן כאשר יאמר "ונתנה
הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו", והנה עם זה לא יחלה האדם
ולא יהיה בהם משכלה ועקרה ובבהמתם, וימלאו ימיהם כי
בהיות הגופים גדולים ובריאים יתקיימו כימי האדם, והנה היא
גדולה שבברכות:

3. ויקרא (פרשת בחוקותי) פרק כו פסוק טו - טז

(טו) וְאִם בַּחֲקוֹתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפְּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי
עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי לְהַפְרֹכֶם אֶת בְּרִיתִי: (טז) אֵף אֲנִי אֶעֱשֶׂה
זֹאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהִלָּה אֶת הַשְּׁחָפֹת וְאֶת הַקְּדַחַת
מְכֹלוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נֶפֶשׁ וְזִרְעֹתֶם לְרִיק זִרְעֶכֶם וְאָכְלֶהוּ
אֲיִבֵיכֶם: חזקוני

(טז) אף אני אעשה זאת לכם מדה כנגד מדה אני אמרתי והיה
אם שמוע תשמעו וגו' לא אשים עליך כי אני ה' רופאך עכשיו
אם לא תשמעו לי אין אני רופאך אלא אפקוד עליכם חללים רעים

4. מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ה

אנטיגנוס איש סוכו היו לו שני תלמידים שהיו שונים בדבריו והיו
שונים לתלמידים ותלמידים לתלמידים. עמדו ודקדקו אחריהן
ואמרו מה ראו אבותינו לומר דבר זה אפשר שיעשה פועל
מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבית. אלא אלו היו יודעין
אבותינו שיש עולם אחר ויש תחיית המתים לא היו אומרים כך.
עמדו ופירשו מן התורה ונפרצו מהם שתי פרצות צדוקים
וביתוסין. צדוקים על שום צדוק ביתוסי על שום ביתוס.

5. משנה מסכת אבות פרק א משנה ג

אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו
כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו
כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא
שמים עליכם:

סוגית צדיק ורע לו רשע וטוב לו

6. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז עמוד א

אמר מר: צדיק וטוב לו - צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו - צדיק בן
רשע. איני? והא כתיב: פקד עון אבות על בנים, וכתיב: ובנים
לא יומתו על אבות ורמינן קראי אהדדי ומשנינן: לא קשיא, הא
- כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, הא - כשאין אוחזין
מעשה אבותיהם בידיהם! אלא, הכי קאמר ליה: צדיק וטוב לו -
צדיק גמור, צדיק ורע לו - צדיק שאינו גמור, רשע וטוב לו -
רשע שאינו גמור, רשע ורע לו - רשע גמור

19. בראשית (פרשת תולדות) פרק כז פסוק כח

וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֵב דָּגַן וְתִירֹשׁ:
האלקים - מהו האקים בדין, אם ראוי לך יתן לך, ואם לאו לא יתן לך, אבל לעשו אמר משמני הארץ יהיה מושבך, בין צדיק בין רשע יתן לך, וממנו למד שלמה כשעשה הבית וסידר תפלתו, ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו את הדין לא יקרא עליך תגר, לפיכך (מ"א ח לט) ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו, אבל נכרי מחוסר אמונה, לפיכך אמר (שם שם מג) ואתה תשמע השמים וגו' ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי, בין ראוי בין שאינו ראוי תן לו, כדי שלא יקרא עליך תגר:

20. הרב שניאור אשכנזי

הבחנה נפלאה נוספת בין הברכות והקללות היא, שהברכות כתובות ברצף, בהמשך אחד. ואילו ברשימת הקללות יש הפסקה בין קללה לקללה ובכל פעם מודגש שעולים מדרגה, כמו שכתוב 'ואם לא תשמעו לי ויספתי וגו'." היינו שהקללות באות בסדר והדרגה עם הפסקה, ובכל פעם ניתנת לאדם הזדמנות לצאת מהסבך ולחזור בתשובה ... היות שהקב"ה פונה אלינו מאהבה ורוצה לחנך אותנו ולא לנקום בנו חס ושלום, הוא מקפיד להתחיל מעונש קל, וכן לעשות הפסקה בין העונשים, וזאת כדי לתת לנו הזדמנות לצאת ממעגל החטא ולהיפטר מן העונש. אפילו כשהקב"ה כבר נאלץ להעניש אותנו ונכנס לתוך הנהגה של גבורה, הוא אינו 'נסחף' כביכול בתוך הגבורה, אלא מקפיד לעצור כל הזמן ולתת הזדמנות לצאת ממעגל החטא.

התעלמות התורה מהשכר לעולם הבא

21. ספר העיקרים מאמר ד פרק לט

והיותר קשה בכל זה הוא, כי אחר שלא תזכיר היעודים הרוחניים שהם עקר השכר, למה תזכיר היעודים הגשמיים שאינם עיקר השכר:

22. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לט עמוד ב

בכיבוד אב ואם כתיב: למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב: למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה? והיכן אריכות ימיו של זה? אלא, למען ייטב לך - לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך - לעולם שכולו ארוך. ודלמא לאו הכי הוה! ר' יעקב מעשה חזא.

23. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סא עמוד ב

בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן? אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: זו תורה וזו שכרה? ממתים ידך ה' ממתים וגו'! - אמר להם: חלקם בחיים. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא.

14. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק יב

ורוב הרעות הנופלות באישיהם מעצמם, ר"ל מאישי בני אדם החסרים, ומחסרונותיו נצעק ונבקש עוד, ומהרעות נעשה אותם בעצמנו בבחירתנו נכאב וניחסהו לשם, חלילה לו ממנו, כמו שבאר בספרו ואמר שחת לו לא בניו מומם וגו', ובאר שלמה ואמר אולת אדם תסלף דרכו,

15. ית הבחירה למאירי מסכת שבת דף נה עמוד א

מעיקרי הדת להאמין שכל מה שיקרה לאדם מטוב ועד רע הכל מושגח מאתו ית' השגחה פרטית מצד פעולות האדם ולא יבלבל זה מה שנראהו מהעדר הסדור למראית עיניו בענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו וכן מאמר מקרה אחד לצדיק ולרשע הנאמר גם כן למראה עיניו שאופני המשפט נעלמים ממנו ולא נדע במה יענש זה ובמה יגמל זה שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה אם לגמול אם לעונש והוא שאמרו אין מיתה בלא חטא ואין ייסורין בלא עוון.

16. מכתב מאליהו חלק א עמוד 19.

הנה אמרו חז"ל העולם הזה דומה לפרוזדור והעולם הבא לטרקלין... כל ענין תוכן העולם הזה אינו אלא שהוא פרוזדור לעולם הבא ואינו עולם בפני עצמו. הבונה לו פרוזדור בלי טרקלין, לא בנה לו כלום, כי גם פרוזדור איננו. כן העולם הזה כולו, וכל אשר יקרה לנו בו הכל הוא רק כפי הנצרך לנו אל הכניסה לעולם הבא. כל אשר ירשום בנו רושם בנפשנו וכל אשר נוכל להרגיש - הכל הוא מדוד ושקול בתכלית הדקדוק, ורק כפי הנצרך לנו לתכלית הזאת שנזכה לחיי העולם הבא, א יחרה אף ה' באדם וקשות יענישנו אין זה בשביל עצמו יתברך שמתרעם על הרשע כי במצוותיו לא נעשה לו טובה ובחטאינו לא נרע לו ... אלא השומר מצווה מטיב לעצמו ואם יחטא יחטא לעצמו.

16. דברים (פרשת עקב) פרק ח פסוק ה

(ה) וַיְדַעְתָּ עִם לְבָבְךָ כִּי כָאֲשֶׁר יִסָּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ מִסָּרְךָ:

17. אור החיים דברים (פרשת עקב) פרק ח פסוק ה

כונת הכתוב הוא שישער האדם עם לבו שאין טבע אדם להוכיח וליסר אלא לבנו כי עליו יקפיד בראותו עשות רע מה שאין כן ירגיש לבו בראות בן חבירו עשות רשע, וזה מטבע המוטבע באנוש להרגיש על בנו בעשותו דבר אשר לא יעשה ויקללנו ויכנו מה שלא יעשה כן למי שאינו מקפיד עליו,

18. מכתב מאליהו שם עמוד 20

ולמה יש פעמים הרבה אשר טוב הוא לרשע בעולם הזה? גם זה פשוט וברור. מה יעשה הרב בתלמיד אשר גם הכה ופצוע לא יועילו לו? הלא ודאי שלא יענישנו ללא תועלת. ואדרבא יש לחוש מאד שאם יענישנו עוד יקשה אז התלמיד ערפו ויוסיף להרע. א"כ לא נשאר ביד הרב אלא לגרשו מלפניו לגמרי. אבל לא יעשה ככה תיכף, אלא יחכה אולי עוד יטיב דרכו במשך הזמן, ורק אחר שנתמלאה הסאה, וברור הוא שלא ישוב אפילו במקצת, אז מחליט הרב מתוך צער גדול לדחותו בשתי ידיים. ממש כן הוא הנהגת השי"ת עם הרשע

24. משנה מסכת אבות פרק ד משנה טז - יז
רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא
התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין:
הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם
הזה מכל חיי העולם הבא ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם
הבא מכל חיי העולם הזה:

25. הרב שניאור אשכנזי
מכתב הרבי מליובאוויטש מתורגם מאנגלית (כפר חב"ד
1592): ביחס לנושא של החיים אחרי המות וכו', יש משמעות
לכך שהתורה (התנ"ך) מדברת על כך מעט מאוד, מהסיבה
הפשוטה שהיהדות במהותה עוסקת בחיים בעולם הזה,
שיתנהלו על פי הרצון של אלקים כפי שהוא מפורש בתורה, על
ידי קיום המצוות בחיי היום יום.
ראיתי פעם אגרת של הרבי ואיני מוצא אותה כרגע, אבל הרבי
כתב שם ביטוי מופלא: האדם רוצה את העולם הבא, אבל
הקב"ה נהנה מהעולם הזה.

סיכום קצר:

בפרשת בחקתי מציגה התורה משוואה פשוטה מאד - אם
נשמור על חוקי התורה נקבל שכר גשמי ואם לא נשמור יבואו
צרות. בפועל חז"ל עסקו בשאלה הרי אנו רואים שצדיק ורע
לו, רשע וטוב לו. שאלה זו מסובכת משום שלכאורה נוצר
פער גדול בין הבטחת הבורא למה שאנו רואים במציאות.
בשאלה זו התקשה גם משה וביקש מה' "הודיעני נא את
דרכך" אך נענה בשלילה. בשיעור זה ננסה לעמוד על שיטת
הרמב"ם ולנסות לשפוך מעט אור על הסוגיא.

